

D.L. PHİLLİPS'İN TÜRKİYE-ERMENİSTAN PROTOKOLLERİ DİPLOMATİK TARİHİ

Ömer Engin LÜTEM

2 Mart 2012 tarihinde ABD Kolombiya Üniversitesi İnsan Hakları İncelemeleri Enstitüsü, bu Enstitüde Barışın İnşası ve Haklar Programı Direktörü olan David. L. Phillips tarafından kaleme alınan Diplomatik Tarih: Türkiye-Ermenistan Protokolleri başlıklı uzun bir incelemesini (129 sayfa) internette yayımladı. Phillips geçmiş yıllarda Türkiye-Ermenistan ilişkileri ve Ermeni Sorunu konularında kendisinden hayli bahsettirmiş bir kişidir. ABD Dışişleri Bakanlığının teşviki ile 2001 yılında bazı Türk ve Ermeni şahsiyetlerinden oluşan Türk-Ermeni Uzlaşma Komisyonunu kurmuş ve bu Komisyonun 2004 yılında dağılana kadar başkanlığını (moderatörlüğünü) yapmıştır. Söz konusu Komisyonun, vaktiyle önemli mevkiler işgal etmiş kişilerden oluşmakla beraber, resmi bir yönü yoktu; diğer bir deyimle üyeleri Türkiye veya Ermenistan hükümetlerini temsil etmiyorlardı. Bu Komisyon, Amerikalıların Track Two (İkinci Yol) denen, resmi olmayan kişi veya sivil toplum örgütlerinin bir araya gelerek bazı uluslararası sorunların çözümüne katkıda bulunmak veya kolaylaştırmak usulünün bir uygulamasıydı. Track Two görüşmelerinin, kültürel, bilimsel, sportif ve hatta ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için yararlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Ama ciddi siyasi görüş ayrılıklarının bulunduğu hallerde bu tür görüşmelerin olumlu bir sonuca ulaşması, diğer bir deyimle hükümetlerin başaramadığını yapması son derecede zordur. Nitekim Türk-Ermenistan Uzlaşma Komisyonu da bu süreci yaşamıştır. Söz konusu Komisyonun sonunu getiren olay, Phillipsin önerisi üzerine, 1948 BM Soykırım Sözleşmesinin 1915 olaylarına uygulanıp uygulanmayacağına, özel bir hukuk kuruluşu olan ICTJe (Geçiş Hukuku Uluslararası Merkezi) sorulması olmuştur. Bu Merkez verdiği cevapta 1948 Sözleşmesinin geriye dönük uygulanamayacağını, bu nedenle de Türkiyeden tazminat ve toprak talep edilemeyeceğini bildirmiş öte yandan, kendisine sorulmamış bir konuya değinerek eğer BM Sözleşmesi geriye dönük olarak uygulansaydı 1915 olaylarının soykırım olacağını ileri sürmüştü. Bu cevap, aynı zamanda, Türkiyenin Ermeni soykırım iddialarını tanınması karşılığında Ermenilere tazminat ödememesi ve toprak vermemesi gibi bir anlam da taşıdığından özellikle Komisyonun Türk üyelerinin itirazını çekmişti. Diğer yandan, Komisyona üye vermeyen Taşnak Partisi, toprak taleplerini dikkate almayan bu cevaptan hiç memnun olmamış ve Alfred de Zayas adında bir hukukçuya 1948 Sözleşmesinin geriye dönük olarak uygulanacağına dair bir rapor yazdırmıştı. İki tarafta da memnuniyetsizlik uyandıran bu olaydan, haklı olarak, Phillips sorumlu tutulmuş ve Komisyon, başka üyelerle devam etme imkânını da bulamayınca, dağılmıştır. Komisyonun görüşmeleri gizli idi. Phillips 2005 yılında Unsilencing the Past (Geçmişin Sessizliğini Bozmak veya Geçmiş İfşa Etmek) başlıklı bir kitap yazarak Komisyondaki görüşmeleri açıklamış ve bazı üyeleriyle hesaplaşmaya çalışmıştır. Bu

arada, Başkan Bushun 2005 ve 2006 yıllarında 24 Nisan mesajlarında ICTJ'nin hazırladığı raporun iki taraf arasında uzlaşmaya doğru kayda değer bir adım olduğunu belirtmiştir. Böylelikle Phillips aracılığı ile ortaya atılan soykırımı tanıma karşılığında tazminat ödememe ve toprak vermeme formülünün ABD Hükümetince de desteklendiği ve belki de ilham edildiği anlaşılmıştır. Gerek Türkiye ve gerek Ermenistan Hükümetleri ise kendi kontrollerinde olmayan Track Two faaliyetlerinden uzak durmayı yeğlemişlerdir. Devam edecek.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: LÜTEM, Ömer Engin. 2026. "D.L. PHİLLİPS'İN TÜRKİYE-ERMENİSTAN PROTOKOLLERİ DİPLOMATİK TARİHİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2012 / 13. Mart 26. Erişim Şubat 07, 2026. <https://avim.org.tr/public/tr/Yorum/D-L-PHILLIPS-IN-TURKIYE-ERMENISTAN-PROTOKOLLERI-DIPLOMATIK-TARIHI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır